

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

ЗАСЕДАНИЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ СЪВЕТ

София, 23 април 1980 година

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

ДНЕВЕН РЕД	3 стр.
ПРИСЪСТВУВАЩИ	4
ОТКРИВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	5
ИЗКАЗВАНИЯ	
Гочо Гочев	5
Рачко Ябанджиев	11
Николай Николаев	14
Антония Каракостова	17
Банчо Банов	22
Виолета Бахчеванова	24
Николина Лекова	28
Васил Стойчев	28
Кирил Неделчев	30
Филип Филипов	31
Чавдар Добрев	32
ОТГОВОР НА РЕЖИСЬОРА	
Крикор Азарян	37
ЗАКЛЮЧИТЕЛНО ИЗКАЗВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	42
ТОЧКА ВТОРА - РАЗНИ	
предс. Дико Фучеджиев	44
ЗАКРИВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	44

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

ЗАСЕДАНИЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ СЪВЕТ

Стенографски протокол

София, 23 април 1980 година

/Открито в 13,25 часа/

- 0 -

Д Н Е В Е Н Р Е Д

1. Обсъждане на постановката на режисьора Крикор Азарян "Последен срок" от Валентин Распутин.
2. Разни.

- 0 -

ПРИСЪСТВУВАТ:

Дико Фучеджиев
Филип Филипов
Рачко Ябанджиев
Кирил Неделчев
Александър Панков
Антония Каракостова
Банчо Банов
Крум Табаков
Славка Славова
Гочо Гочев
Виолета Бахчеванова
Крикор Азарян
Чавдар Добрев
Васил Стойчев
Николай Николаев
Николина Лекова
Младен Младенов

ОТСЪСТВУВАТ:

Енчо Халачев
Маргарита Дупаринова
Ружа Делчева
Георги Черкелов
Михаил Петров - на снимки

О Т К Р И В А Н Е

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Откривам заседанието на художествения съвет.

Има ли някакви предложения по дневния ред? Няма.

Преминаваме към

ПЪРВА ТОЧКА

обсъждане на "Последен срок". Имате думата. За двата състава - вчера и днес.

ИЗКАЗВАНИЯ

ГОЧО ГОЧЕВ: Няма го Юлиан да поведе хорото.

Първо искам да заявя, че не може, въпреки че съм гледал и двете представления, нямам сили, не съм и компетентен подробно да говоря. Мога да изразя едно мое впечатление общо, което в сщност интересува съвета. Може би бих искал да се изкажа и в печата, защото представлението повдига много принципни въпроси за пътя на театъра и за неговата естетика, за този бих казал смел поглед върху истините на живота, били те радостни или горчиви, както беше впрочем и с Шоу, както и с редица други представления.

Но това са проблеми, за които трябва да се пише задълбочено, след като нещата са промислени. Аз имам някои забележки към представлението и ще ги кажа накрая с оглед може би, ако се приемат от режисьора, представлението да стане още по-добро.. Но моето впечатление е много силно, много положително от представлението.

Вие знаете сложността на този автор - който - то не е само мое мнение, а на всеки, който го е чел и който се е докоснал до него - ще остане в съвременната съветска класика, един продължител на великата реалистична традиция на руската литература. Изпитание разбира се.

Кое ми е основното впечатление?

Азарян и колективът разбира се, пък и художникът, и Круш Табаков търсят, и това пропива цялото представление, смисъла на живота бих казал, силата на делниците, красотата, своеобразието. И при цялото представление това, което пронизва, както казваме ние в теорията, действието, това е една горчевина, един суров живот, силен живот разбира се. Но не се бои авторът и театърът да погледне живота право в очите, както искаха руските революционни демократи. Една горчевина на ежедневието. Но една горчевина, която не омаломощава съзнанието. Това е една жизненост, която не води до скептицизъм, защото тука властвува светлината в образа на майката, властвува търсенето на този великден, на скритата хубост на живота. Това е един повик - така бих казал - за истинския оптимизъм. Тези две тези така вървят.

Върви сложността на характерите с доброто и с лошото, както е в живота. Вървят проблеми, които смятам, че се докосват и до нашия живот. Разбира се тук мащабите са други, сибирски мащаби, но са изострени разбира се, по-големи тези нравствени проблеми.

Аз два пъти гледах и наблюдавах в зрителната зала и чух какво говорят някои хора - журналисти и други, на които вярвам. Няма униние в зрителната зала. Защото може би ще има и такива гласове, вие знаете, не са изчезнали, не е изчезнало ехото на търсене под вола на теле, бих казал на една криво разбрана партийност, мога да го кажа на всеки, има и такива гласове. Но из-

куството е риск и театърът е риск, според мен на прав път. Няма унижение, а има едно преклонение пред живота, и загриженост в най-добрия смисъл. Има тревога как трябва да се живее.

И ако можем да говорим тука за някакво отчуждение, аз не се боя да кажа тази дума, тя съществува във всички времена, и в най-светлите режими, не може да не съществува, защото това е диалектиката на живота, това не е основното - отчуждението. И то идва по-точно като следствие на суровото ежедневие, на тези силни делници, които търсят своя великден бих казал, търсят в името на надеждата.

Страшно силно е декоративното оформление. Аз и вчера казах на Младен. Просто тази къща е като жив човек някакси, диша с поезията, с хумора си, с лириката, с това петле горе, с тази промяна на цветовете още отначало с това жълтото и синьото, след това пък тъмнокафявото или намесата на тези братята Райкови, на този приказен свят - сънят на майката, музиката с тези хубави контрапункти там с радиото и с латерната. Това е много силна лирика. И т.н.

Може много да се говори, другари, но навярно и други другари ще се изкажат. Аз искам да кажа това, което ме смущава. Без да смятам, че това е меродавно и категорично. И това е смисълът смятамна съвета.

Първо имам една молба към ръководството на театъра - по-рано да се правят тези съвети, за да имаме възможност режисьорът, създателите на спектакъла, и актьорите, ако разбира се приемат известни критични бележки.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Много пъти е казано.

ГОЧО ГОЧЕВ: Много пъти е казвано, но никога не е осъществено. То стана една традиция в целия наш театър, макар че представлението е законно да расте и т.н. Но защо когато имаме въз-

можност да разполагаме с повече време, да не се възползваме от тази възможност.

Сега какви са моите бележки?

Те съвпадат в някои отношения с бележките на Чавдар, но не си влияем грубо нито аз на него, нито той на мене. Вчера ми подхвърлиха хумористично - "Чавдар седна до тебе, за да ти повлияе". Ако е за хубаво, защо да не ми повлияе?! При мен стои Славка. Аз не мога да не се възхитя от образа ѝ. И Иванка също, и втората част особено.

Моите бележки са. В първата част - днеска слушах и гледах и Иванка - според мене образът е малко принизен в това търсене на умиращия човек. Това го говоря съвсем откровенно. Даже и в начина на храненето. У Иванка има една за мене необяснима интонация, характерна, излишно характерна, която тя променя във втората част, може би търси контраста. Но аз лично не мога да я приема. Не казвам, че съм прав. На умиращ човек, с удължаване на фразата Бих казал дори, че ме дразни. Извинявайте, че така говоря, не е хубаво може би, но не могат да се намерят винаги най-нежните думи, а те някога могат да объркат истината.

Не се извисява образът тука. Тя трябва да има по-нормално самочувствие, както и двете актриси, опитват се и внасят хумор, умни са, органични, но специално при Иванка казвам първата част има нещо, което аз не мога да приема, нещо, което ме отдалечава от това. Тя прави великолепно втората част там, съня, срещата със смъртта, диалога. Тя е вече друг човек. Това е търсено от режисьора. И после вече във финала пак изпада в ...

Вчера говорихме за комедийното начало. Аз приемам комедийното начало като реплика на живота. Комедийното начало това е частица от този жизнен поток. Но не навсякъде струва ми се може да се приеме. Какво имам пред вид?

Ето днеска гледам Антон в пианската сцена, този втория, Степан. Понеже той нахлува там в една пианска аудитория и за да навакса и бързо се напива, той може би е зареден и отвън, въпреки малкия си бюджет, но при него се губят това, че играе пиан човек, губи се хубавият разказ за мазето. Особено се губи остроумието. Особено се губи и образът на майката как стреляла и пр. Губи се. Защо? Защото смятам, че съзнанието на актьора, може би пресилвам, Коко, е в това - да покаже сладостта на пианството. Смятам, че съзнанието на актьора не е в тази посока и той да вдигне чаша и за майката, защото тука майката е, която трябва да властвува във всички просто сцени, нейният образ.

Ето Велко там има един великолепен монолог преди това, лирическият монолог - "защо пия". Но после от тази трагика вече се минава към малко физиология на места на пианството. Много малък процент е това, но може според мене да се тушира, както казваме ние. Може това нещо. Едно по-голямо спокойствие, по-голяма скромност дори бих казал на израза. Защото все пак това са добри хора, които си обичат майката, но животът ги е направил такива сурови и пианици. Но у тях има светлина, човешка светлина.

Значи на места е търсено според мене малко излишно. Ето когато се събужда и той, понеже е великолепен актьор, казва: "Свърши ли?" А той я обича, той обича майка си. А търси без да иска тези комедийни нотки. Получава се така и зрителната зала почва да се смее.

Аз не съм против това да се смее, но когато е ^{но} нужно разбира се, в такъв момент!

Това са дребни неща, които аз ги казвам навярно. Дай боже да не съм единствен в тази си оценка, но казвам ви - аз безкрайно много се вълнувах. Безкрайно много! Даже Пламен Чаров ми подхвърли: "Е, да видя един критик да се развълнува!" Разбира

се аз не за пръв път се вълнувам, аз съм емоционален човек. А щом втори път гледам и така се вълнувам, особено в тази втора част, която е безпогрешна, тъжна, с това останало, с тази самота

Помня Славка как - вчера споделих с Банчо и с Чавдар - иска да умре, тя вече бърза, защото е останала самотна, бори се да умре. Това великолепно го направи. Това напластяване на тази самота! Това трагично осамотение и с това червено одеало там, което остава там като една фигура, оставя една дълбока човешка следа на авансцената. И това дете, което отива, хрупка бонбоните и ляга на нейния креват, това е безкрайно тъжен финал, но финал, който сепве хората. Малкото, което умно и справедливо всичко, но такъв е животът! Искане и то да легне и то на удобно легло и да си хрупне бонбоните! Това е философска история.

И най-хубавото е това - и с това завършвам - че имаме философската страна тука разкрита, смисъла на живота, как да заживее. И особено темата на надеждата! Не са обикновени делници тия. Това е равносметка на един живот.

Аз затова може би мисля, че не съм пресилил в своите там бележки, очерка за програмата, написах това "сибирска мадона". Не мадоната на Рафаело и много други мадони, които си имат своя дял в класиката, в шедьоврите, но това е мадона със хиляди бръчки, мадона на стоицизма, на мъдростта народна. Тя може би дори училище не е завършила, но е по-мъдра и по-умна и от много професори, защото в този страшен труд на полето, дето не е виждала как расте тревичката, защото е работила, очите ѝ са били затворени за поезията, макар че тя е поетична, съдейки от нейните разговори.

Хиляди бръчки, мъдра, стоик. И странното - какъв гениален човек е този Распутин! Казва "ние сме от другия век". Какъв друг век сме ние! Тя е в следващия век бих казал аз.

И в най-хубавите моменти така играе Славка, и Иванка. Тя сочи бъдещето, как да се живее. Не от миналия век. Соци и увлича, би трябвало да увлече и увлича тия, които могат да бъдат увлечени, да тръгнат с нея. За мен това е поуката - ето как една неуката старица ни дава пример как да живеем.

На техниката може много да се благодари с тия там страшни... които бяха направени. Напомня и малко на Радичковия "Опит за летене". Как вашият рундхоризонт и небето, всичко как оживява с тези детски там играчки! Много силна лирична сцена. Фелини обича така много децата, играчките, без да е подражание това. Той или хвърчило накрая ще постави, или деца ще се явят.

Това са, другари, моите бележки. Аз се помъчих да бъда откровен. Не говоря подробно за актьорите, нямаш време и не съм готов. Търсен характерът, характерите, сложността е търсена тектърсена е лириката, мажорното начало, трагичното начало, смисълът на текста, второто раждане на текста - това, което говори за една много сериозна традиция в Народния театър.

Но не всичко е свършено, не всичко според мен е готово. И не може при една такава сложна драматизация. Забравих да кажа че драматизацията безкрайно ми хареса. Това не е драматизирана повест, а като че ли е писана за пиеса.

Това са моите съвсем нахвърлени впечатления. Ще се помъча в печата, ако ме ангажират, да ги подреда. Искам да напиша една статия размисъл просто за пътя на театъра, защото ме вбодушеви това. Гледах как плаче народът втората част, реват и млади, умни хора, когато друг път не съм виждал сълзи в очите им, сълзи на възторг.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Аз не мога да говоря така добре, както говори др. Гочев тука общо за спектакъла, но трябва да ви кажа, че аз съм потресен от този спектакъл. Толкова много се вълнувах

толкова много плаках, толкова много се смях. Може би и защото са ми пресни тези впечатления от живота - скоро погребях майка си. И такива неща събуди у мене тази пиеса, просто не съм на себе си, дето се казва. И просто искам да изкажа възторга си от режисурата. Прочетено е чудесно. Авторът - страшен.

И дето казва тука Гочо, че наблюдавал, аз също наблюдавах публиката как се смееше и как плачеше. И хората се смееха понякога от удоволствие, че така добре е изигран даден момент и се радваха и на актьорите, и т.н.

Разпределението по моему е безупречно.

И винаги разбира се тука споделих и с колегите, както Масалитинов казваше, както и нашите режисьори тука знаят това нещо, един огромен процент, Масалитинов казваше 90 % от успеха на един спектакъл е правилното разпределение на актьорите.

Но има неща, които бих искал да споделя, може би не съм прав. Не знам защо ми се стори сънят е чудесно направен, но общо взето мисля, че е дълъг сънят, малко отекчава публиката, малко почва публиката да се движи, да шуми. А текстът е чудесен там вътре в целия сън, който трае.

Ми се струва, че може би, не знам, би трябвало някъде да се посвие, да се съкрати ли нещо. Това са мои впечатления.

Също ми се вижда малко дълъко това как тази майка учи дъщеря си как да я оплаче, както аз съм оплакала майка си. Вижда ми се тази сцена малко по-дълъка. Може малко да се свие. За снощи специално когато я гледах, и днеска ми направи пак това впечатление.

Абсолютно съм съгласен за този, днеска особено, аз бих го казал и като колега. На него текстът трябва да се чуе - Карастоянов. Сцената е чудесна. Този монолог е чудесен. Спомням си, когато четох пиесата, много силно впечатление ми направи именно

този образ. И трябва да не се загуби звук от този текст! Всичко трябва да стигне до публиката.

ГОЧО ГОЧЕВ: Много напрежение има в него.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Много напрежение. Много е силен този диалог.

ГОЧО ГОЧЕВ: Напрежение има у актьора казвам.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: А, това е отделен въпрос. Силен, страшен монолог. И трябва някакси действително да остане пианството малко на втори план. Може да бъде пиан и да говори завалено, но съгласните му точно да влязат в текста, да се чуе. Текстът е изумителен. И не само тука де, навсякъде.

И просто за втори път аз за актьорите почти нищо не мога да кажа. Всичко е на мястото си, всичко е на висота. И просто искам да подчертая за този млад човек Велко Кънев, като имах впечатление от него, че той може би ще бъде един еднопосочен актьор у нас, млад актьор, но тази сцена, когато той се развихри и се разправя със своите сестри и такива жестоки истини да им казва, това е един драматичен актьор. Той има драматичен заряд. Това е много, много обещаващ актьор. И го казвам най-честно, най-искрено. За другите не бих говорил, защото те са опитни актьори и са на висота и т.н.

Нека да се установи селото ли е, селото ли е, работи ли е, работи ли е, защото ние сме тука в непрекъснат спор, нас ни връщат непрекъснато да казваме работя, в радиото са приели работя, а ние в театъра знаем, че е работя, а не работя. Някои казват, че можело и едното, можело и другото. Дайте да се уточним.

ГОЧО ГОЧЕВ: Не може. Работя е.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Разбира се, че работя трябва да бъде. Аз никога не мога да кажа работя и се изнасилвам, когато имам да чета текст пред радиото и дойде до работя, винаги ме спира.

Не мога да кажа работя. Това са дребни работи разбира се.

Вярно е, че това са първи срещи с публиката, но на всяка цена словото трябва да бъде уедрено, за да стигне текстът до публиката.

Аз споделих тука със Славка - малко ми се видя този преход, когато тя вече става от стълбите до нейното издъхване накрая, което е направено чудесно, по-дълъг, чакане, чакане... Може би режисьорът трябва да намери някакво друго решение ли, да бъде по-кратичко.

Но това е един спектакъл, който ще има огромен успех мисля. И на добър час от сърце пожелавам на колегите, на режисьора на всички сътрудници.

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Аз безкрайно съжалявам, че снощи поради спектакъла на камерната сцена нямах възможността да видя първия състав. Но след това, което видях днеска, струва ми се, че първия втори състав - няма никакво значение как ще се каже, има значение това, че се е родило едно за мене чудесно представление във всичките му компоненти, едно представление - аз говоря от мое име - което ми подействува като шок.

Тука Азарян ни поднася един женски "Крал Лир", ако мога така да кажа, в една пиеса, един спектакъл с шекспирова дълбочина и размах, където реже и говори за съдби и проблеми. Аз по-трудна женска роля, написана и изиграна, не съм гледал досега. Може би малко съм живял на този свят.

По-точно режисьорски разчетен спектакъл последните години в нашия театър аз не съм гледал. Това не значи, че спектакълът е без грешка. Може би особеното състояние, в което съществува от една година насам, това е причината представлението да ми подействува така шоково, във всички компоненти - от композитора до художника, до даже и сюрреалистичните сънища на братята Рай-

кови, които намирам за прекрасни.

Но ако нещо ме поразява дълбоко в спектакъла, това е опитът за поне едно 90 % ансамблово изпълнение – просто нещо, което става всепо-рядък гостенин на всички спектакли не само в нашия театър, но и в другите театри. Винаги можеш да кажеш тоз много добър, тоз ми взема акъла, а тоз не чини нищо. Тук как е работил този режисьор не зная, т.е. зная защото съм работил с него, но е станало едно явление рядко в последните години гост на нашия театър, едно сливане между режисьора и артистите. Артистите са се отдали на режисьора и режисьорът се е отдал на артистите. И мисля, че това личи отдолу.

Представете си, тук не може да се имитира нито добра режисура, нито добро изпълнение. Такава е пиесата и така пък е хванал ключа режисьорът, че не можеш да кажеш "тоя тука пуска дим, ама работата не е тъй".

Просто ми се чини, че за това представление – извинявайте, че така суперлативно говоря – ако говорим за етапи, това е един етап за мене, представление-етап в нашия театър в смисъл ансамбъл, в смисъл актьорска култура, режисьорска култура, с всичките грешки, които проф. Гочев спомена.

Разбира се аз не искам да влизам в противоречие с професора си, но да кажем реплики от типа на това, че аз лично намирам без, казвам, да обезценявам това, което казва моят професор, аз пък намирам друго, професоре – че тука режисьорът е налучкал една много точна доза между смешното и тъжното, защото погребението върви винаги с много смешни неща. Смъртта човешка е свързана с много комически неща. Спомнете си Пенчо Петров как гонеше майка си, защото познава по другите обувки, някаква друга старина погребват, реват всичките и изведнъж Пенчо вика туй не е мама, защото е с картонени обувки, а те й купили други, коженки. И сменят

трупчето, ама те вече са се изревали. Сега по-смешно и трагично нещо от това има ли?!

Тук именно това е може би силното в нашето представление че режисьорът така добре е дозирал първата част или смешното, за да дойде втората част, където наистина всички режем в салона, но то трябва да се подготви като че ли.

Разбира се, казвам, сигурно има неща, аз не ги видях, сигурно има неща, за които професорът говори тука и сигурно са така. От актьорите, от колегите си аз съм безкрайно щастливо изненадан. Искам да подчертая изненадващото за мене цялостно изграждане на ролята, която ни поднесе Венко Пехливанов. Тое много талантлив артист според мене и отдавна така цялостно не ми е поднасял нещо. Тук той е според мене много, много добър.

Разбира се няма да говоря за Велко, защото той ми е слабост на мене и аз каквото и да направи, го харесвам, независимо че споделям тук, бате Рачо, че той е артист с драматически, трагически нотки в палитрата си.

Не искам да говоря за всички останали колеги, които са чудесни. И виждаш, че наистина колкото и професорът да казва "а бе да, вярно, на художествените съвети само се хвалим", за първи път аз съм изправен пред простата задача да си кажа мнението без да се съобразявам дали няма да огорча режисьора, колегите си, защото просто на мене като зрител още от първия акорд на симфонията, която гледахме днес, бях грабнат. Може и да е фалшива симфонията. Хватката беше, че още в първия акорд аз тръгнах подир тази музика. И затова аз не мога да видя грешки и не искам да ги видя, представете си, не искам да ги видя! За което свалям шапка на режисьора, на художника, на композитора, на музикалния магьосник, на братята Райкови и на всички колеги.

И разбира се съжалявам, че не съм гледал другия състав,

но сигурно представлението е така стабилно сложено и разчетено, че изненади в минус няма да има и там.

Благодаря. То тепърва ще се разтрие и тепърва ще се пише. Наистина шоково е толкова силно, че не може човек да подреди като вас, професоре, мислите си. И аз съм също недобър оратор. И сигурно като отлежи, ще може човек да види слабите нещица и недоправените нещица, ^{Но} просто онова голямо събитие, пред което сме изправени, аз мисля, че това щестане и събитие на нашия театрален сезон.

Благодаря на всички от все сърце с такъв поклон, какъвто прекрасната Дупаринова направи днес на сцената.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Първо, понеже нашият художествен съвет не е обсъждал драматизацията на Крикор Азарян и на Младен Младенов, искам да започна с нейните великолепни качества и тя даде основата за изграждането на този спектакъл, действително великолепна.

И освен това искам да кажа, не езикът, на който се говори, той е буквално фактурен, Невероятно сложен е за превод Распутин, който има едни сибирски думички, страшно мъчно преводими, не може на диалект да се преведе, защото това ще го отчужди от мисълта, а двамата драматизатори, двамата автори намериха онзи ред, който е едновременно на езика, който едновременно доближава тези образи до всеки един от нас без да ги отдалечава и в същото време се чувствава в езика миризмата на един Сибир. Сибирското начало.

Това, което искам да кажа, е, че имаме според мене два великолепни състава, с които режисьорът изгражда този спектакъл. Страшно достойни състави. Тука даже ако се опитвам вътрешно да степенувам кое е постижението, най-голямото актьорско постижение, на мене ми е много трудно да назова точното име, за да не

сбъркам, защото просто непрекъснато нещата се изменят, извисяват всеки актьор обема своята територия и в същото време такъв невяротен контакт и такова партниране има на сцената, такива построени взаимоотношения, че просто искам да ви кажа, че отдавна не сме имали така изградени ансамблови взаимоотношения...

ОБАЖДАТ СЕ: Присъствия.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: ... присъствия, да.

И има нещо приносно ми се струва, което е постигнато в спектакъла в работата на този режисьор с тези актьори. Възкресена е една характерност в нейната съвременна модификация, ако мога така да се изразя. Не е битовата характерност, която е демодирана и с която ние имаме доста проблеми и воюваме. А има една характерност, която е истинна. Това е истинна за характера, истинна за пластиката, истинна за отношенията, за рефлекс, за начин на мислене, логика на мисълта, просто на целия характер пронизана. Такава характерност на такова равнище.

Темата на спектакъла за мене е това, което е една фраза на Велко Кънев в ролята на Михайл - живеј и помни! И контратемата, до която стига Люска във финала на спектакъла. Живеј и мисли, казва той. Живеј и мисли! И контратемата на Люска - живеј и не мисли, мамо. Последната ѝ фраза.

Тези две тези, които се бият в спектакъла, набират сила, те сякаш не са антагонистични в началото и стигат до този антагонизъм във финала. И режисьорът разделя този мизансцен великолепно: майката в средата и децата просто минали, разделил ги като коловоз от двете страни на бариерата. Едните ще наследят една душевност, а другите останаха бездуховни - тримата: Люся, Илко и Варвара.

За мене Славка и Магда Колчакова и Иванка и Маргарита Дупаринова правят... просто покланям се, прекланям се пред това

поколение. За мене е огромно чудо това, което прави Велко Кънев като драматична интонация в цялото израстване и разгъване на об-
раза.

Чудесни са всичките тези жени! Блестяща е Таня Масалити-
нова. Толкова е истинска! Действително за тези хора трябва да се
употребява думата истинска.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Тя е сибирячка.

ГОЧО ГОЧЕВ: Тя е сибирячка.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Истинска!

СЛАВКА СЛАВОВА: Тя си е от там.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Това, на което искам да обърна вни-
мание на Азарян, струва ми се, че още не е доизпипано, ако мога
да кажа тази дума, защото все пак трябва да си свършим и работа-
та.

Струва ми се, че в сцената на съня, не става въпрос за
това, че тя е дълга или не, най-невероятното и най-трудното, кое-
то дълго време не ставаше и при двете, сцената с облака става
най-лесно в момента. Сцената с децата стана.

Не става, най-парадоксалното, това, което е отпред на
авансцената, целият този монолог между смъртта - и при вас, и при
Иванка. И ми се струва, че не става, другарко Славова, защото
много рязко избягахме от характера на старата, от нейния реф-
лекс, от нейния начин да се учудва, от нейния начин да протестира
Просто там изведнъж все едно, че се смени героинята. След това
тя се връща към това нещо, но защо точно в този най-конфликтен
момент, какво ще стане с моя живот и т.н., се появява една реци-
талност, която... То е точно поетично и красиво самото като текст
че няма нужда да се набляга и да се акцентира. Говоря точно само
за пасажа, който е на авансцената отпред. Още повече че там няма
ми се струва ехо и че не е необходимо на авансцената такава глас

во усилие да се употребява в този момент.

Същата забележка се отнася и за смъртта между другото, защото действието е в нейните ръце и там обезателно трябва да е конкретното действие - хайде по-бързо, хайде по-бързо, ще пропеят петлите. Не се разсейвай, не се разсейвай, не се разсейвай, да вървим.

Това е едната ми бележка. Това ми се струва, че не е само в този момент.

Не стана сцената за войната ми се струва. Не знам защо сега и то последните три репетиции и то репетициите с публика. Реакцията на публиката към Велко Кънев - "Киев ли бе, мамо" за войната...

ОБАЖДАТ СЕ: На Венко Пехливанов.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: На Венко Пехливанов, да. Изведнъж тя стана централната, че това е нещо смешно. Докато я нямаше публиката, сцената протичаше съвършено нормално. Т.е. страшният трагизъм, който тя носи с войната. Сега изведнъж се обръща на обратното внимание - че с идването на пълната зала тя е превъртляла нещо в момента действително.

БАНЧО БАНОВ: Вчера и днес не падна ли някаква реплика?

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Не, там трябва да има обезателно финал и то много страшен, ама какво е направила тя, вайкането за съдбата на Танчора, че тя се е отзовала в някакъв катаклизъм световен, ужасът от една нова война трябва да ги вцепени и тях, за да дойде лъжата на Михаил за телеграмата. То трябва да е вцепняване, такъв заразителен ужас да изпитва старата.

А сега ми се струва, че там конфликтът някъде се изчерпва малко преди това. Отстъпва майката някакси преди още да е дошла лъжата.

Това, което ми се иска Коко да доизгради, това е самата

песен. Днес между другото тя стана много по-добре, отколкото на снощния спектакъл. Когато те пеят съкровено, когато пеят с - за пианите говоря - една любов тази песен, колкото и да са пиани, това отношение на ей такава, голяма революционна тема, която те пеят, това е мечтата им за едни такива, за някакво активностно-ално действие, за това, че е имало такава нещо.

ГОЧО ГОЧЕВ: Не случайно се пее тази песен.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Да, не случайно се пее тази песен и тя е любимата. Затова те трябва да я пеят с някаква по-друга екзалтираност, т.е. по-съкровено да се почне песента като начало. Даже Велко там има един момент, който е много хубав. Той ги спира, защото може би те са започнали да пеят погрешно. И да започне това съкровено изпълнение на песента. Когато тя се вдигне и стане вече пианската песен, тогава вече ще дойде този сблъсък с Мироница.

Вчера на блестящата Магда Колчакова не ѝ стана финалът на тази първа част с вилата. И не стана ми се струва поради това че се разпиля в това размахване на тази вила. Трябва по-монолитно да застане, по-скулптурно, по-решително, а не да размахва вилата, защото не е особено естетично. Тя е страшно силна само като я държи, стиска и "няма да ви пусна!" нататък.

ГОЧО ГОЧЕВ: Но вярваш ѝ, че ще отиде срещу мечока.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Да. След това ѝ вярваш.

Аз считам, че животът, който показва този спектакъл, е действително шарен с неговата трагика и с неговия лиризм, с неговия голям смисъл.

Между другото искам да кажа за детето, че днеска детенцето, което играе - Великолупно, блестящо дете е това момиченце. Просто да го оценим това детенце. Как се казва то?

КРИКОР АЗАРЯН: Радостина.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Радостина.

По никакъв начин не бих искала да пропусна Венко Пехливанов в това споменаване на актьорите, защото той също е към тези истински характери, които се изграждат. И ми се струва, че за първи път, както сте тъмни и черни и мургави на сцената, за първи път се носи у нас такава някаква славянска, руска душевност се излъчва и то в съвременния ѝ смисъл. Много трудно постижимо нещо ми се струва за нашия театър. Усещаш го - руска атмосфера в това.

Много се радвам на това представление. На добър му час!

БАНЧО БАНОВ: Аз мисля, че най-важното, което може да се каже за този спектакъл, е, че той е един откъс от живота, който нас ни вълнува. И там, където имаме истинност на сцената, а ние имаме почти навсякъде, той действа така вълнуващо и така потресавашо, както действа самият живот.

Мисля, че спектакълът, ние го гледахме доста по-рано, расте. Просто има разлика например както играха мъжете от снощи и днеска. Расте от спектакъл на спектакъл. И се надявам, че расте още повече.

Аз и по-рано казах, че някои делнични детайли би трябвало да получат своята не битова окраска, а своя поетичен цвят. И ми се струва, че това вече се прави. И там, където не се прави, сега да кажем е по-драгнещо.

На мен ми се струва също така и в този аспект искам да направя само една бележка, че в първата част все още има някои физиологични неща и в пробуждането на майката, при която се игра още тук-таме физиология, от което няма нужда, и в пиянските сцени, където също така пречи да слушаме текста, който е великолепен. Пречи ни да възприемаме изцяло звученето на твобата.

Аз смятам, че ние стоим пред едно от големите представле

ния в нашия театър. И ми направи впечатление това, което аз не бях си помислил преди това, но което каза Николай - пред един женски "Крал Лир", наистина той действа с потресаваща сила нашият спектакъл! Ние стоим пред едно от големите явления в съветската литература. Ние виждаме сложността на света, възприемането му от един наш съвременник по нов, сложен, хуманен, от най-висока проба начин. Виждаме един автор, който следва най-високите традиции на руската реалистична литература. Като казвам най-високите, аз разбирам двама-трима автори в тази литература, които могат...

ГОЧО ГОЧЕВ: Женските му образи не отстъпват на Толстой по въздействие.

БАНЧО БАНОВ: Изцяло подкрепям това, което каза Антония за този усет за характерност в нов план. Нейните забележки са уместни и аз изцяло ги подкрепям.

Бих искал да се спра на актьорските постижения. В различен план работят и Славка Славова, и Иванка Димитрова, но и двамата играят на изключително високо равнище. Смятам, че има още какво да се търси.

Мене не ме удовлетворява напълно смъртта. Не мога да кажа това, което каза Антония - дали е там това, може ли. Тя малко е безплатна, там няма тази характерност ли, не знам си какво, аз не бих могъл да го обясня, не разбирам от тези неща. Но тя ми е малко известна. Не говоря за актрисата, за нейното изпълнение, а за сценичния образ. Може би нещо ако може да се намери, ще бъде много по-добре.

Да ви кажа, че и аз съм много развълнуван от спектакъла, особено снощи, когато гледах. Днеска така да се каже вече очаквах това, което стана, очаквах това чудо на сцената. И мисля, че този спектакъл ще има потресаващ успех.

Аз дори говорих с Младен дали този спектакъл ние можем да го изнасяме дето се казва и в провинцията. Той твърди, че с някои жертви на декорацията ще може да се изнася и което също така ме радва, мисля, че трябва да го покажем и в страната.

Желая от сърце на добър час на този голям спектакъл.

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: Изчаках малко да се изкажа единствено от съображения да може да се уталожат моите вълнения и чувства.

Аз гледах най-напред първия състав и днеска неголяма част от втория, може би по-голямата част фактически, защото имах репетиция, и бих искала да кажа, че когато за първи път го гледах цялостно, вълнението ми беше много голямо и то не свърши с излизането от театъра, то продължи с моите мисли няколко дни. И днеска то се повтори.

Распутин беше авторът, който ме поразил още когато го прочетох, и трябва да си призная, че се страхувах от реализацията, както винаги обикновено може да се получи разлика при четенето и възприемането вече като реализация. Не съм подценявала работата на другите, но имах едно чувство за страх.

Първото, което видях, е, че произведението потъна в този смисъл, че не го виждах вече като отделна драматизация. Имах чувството, че точно това е, което съм прочела. С една дума бяха изчезнали детайлите на едно произведение, или бих казала запазени са детайлите на едно произведение, което е толкова силно, че останалите неща някъде са потънали. И изведнъж усетих един много сериозен и голям спектакъл.

Даже когато гледах на моменти си дадох сметка след това, че си зададох въпроса фактически как, в какво точно и за първи път тук може да се изясни в какво точно се изрази режисурата на др. Азарян, че аз не можех да я усещам като нещо натрапчиво

и като някакви хватки да помисля специално, че това е един режисьорски момент. И в същото време тази ръка се виждаше непрекъснато и се усещаше като едно емоционално въздействие. На мене това ми се струва, че е голямото качество и ми се струва, че актьорите просто са повярвали на своя режисьор дотогава, че те самите безкрайно си вярват.

Аз не говоря за сцените и за нещата, в които вече явно е ръката. Аз говоря за онези сцени, които са толкова силни като живот, че в един момент си казваш как точно всичко това е намесено в този реален живот.

И ми се струваше, че когато се появи сцената, отново ми се поиска да видя реалните сцени след това. Струва ми се, че точно на тази постановка на нещата - поезията с чистия реален живот - е едно голямо постижение на нашия спектакъл. На тази база така построено изпъква както самият живот, така и тази поезия, която се носи.

В декоративно отношение бях просто поразена от Младен. Даже няколко пъти го срещах и не му го казах, защото бях много развълнувана, исках да го кажа на това място, където наистина може да се чуе. То беше нещо поразително.

И малките деца включвам в една огромна работа, която явно е свършена с тях. Аз се радвах и на едното, и на другото дете, като гледах, но тука зад тях виждам работата на някои от режисьорите, вероятно на асистент-режисьорите, които са постигнали този голям успех.

Искам да кажа, че много странно, дойдох до този извод, който не е никак нов за никого от нас - че независимо от съставите един спектакъл се възприема от този състав, от който се играе. Сега в това няма нищо лошо, защото това говори, че спектакълът действа така поставен, както е при нас, и в двата слу-

чая силно.

Аз не искам да изключвам разбира се постиженията обаче на отделните колеги. Бих искала просто да ги спомена.

Мене ме впечатли много работата на Славка Славова в областта на детайлите. Това беше действително една невероятна точност на мисълта, нито един миг не можеш да почиваш при нея, тя те прехвърля, веднага те насочва със своята мисъл и със своята емоционалност.

И едновременно с това искам да кажа, че поезията, която носи като даденост Иванка Димитрова, тука като че ли прекрасно е напаснала в този образ. Действително в различни посоки едни големи постижения, сериозни постижения. Просто правя един паралел, защото ми направиха силно впечатление, че те са работени все пак от една режисура, а са постигнали действително в своя си посока много интересни неща.

Едно чудесно постижение на Мария Стефанова, която ме впечатли още в началото със своята работа. И едновременно с това виждам Виолета, която е решила пак в същия контур образа по различен начин. Това не е толкова учудващо. Искам да кажа, че еднакво силно звучат като образи.

ГОЧО ГОЧЕВ: В своите рамки.

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: В своите рамки, в своя натюрел, а образът не е изместен, не е изместено решението на режисурата по тази посока.

И това, което се говори за ансамбъла тука, е съвсем точно. Жените действително просто невероятно. Аз бих казала и за тази може да се нарече малка роля, но тя много носи - ролята на Надя, на Адриана. Ами то се движи като съвест между тях. То е просто невероятно. Това е съвест. През цялото време гледам, че тя не се брой на реплики. Те са малко на брой, но вървят като

съвест и те водят така - вижте как аз оценявам тези.

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Чуждия живот.

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: Да.

РАЧКО ЯВАНДЖИЕВ: Чуждия човек.

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: Чуждия човек, който вече веднага се усеща как го тургат при големия спор, го слагат на отделната маса, а най-вътре в нещата, това вече не е случайно поставено, една чудесна и земна Таня, която беше просто поразителна с това плачеще не през цялото време неистово. И едновременно с това е пък и плаченето не казвам точно, едни мигове само ловя, за да ги охарактеризирам, на Лили Попиванова, която реве по един съвсем друг начин, така безумно смешен.

Искам да кажа, че колегите са постигнали доста сериозни постижения, обичали са си ролите, обичали са работата си в този спектакъл и това веднага личи, това е някакво невероятно усещане за целия колектив и ансамбъл.

За мъжете искам да кажа, че Велко е чудесен с двете си посоки на своя натюрел и образ, и Венко като малко все пак тази сцена не ми достига, когато се съберат тройката. Знаете ли какво не достига - не достига, че не се чува. Знаете ли, той просто изчезва. Аз днеска забелязах. Изчезват последните думи. Аз това усетих. Аз много исках да реагирам там хората, защото това е чудесно.

БАНЧО БАНОВ: Той малко трябва да вдига тона. Аз забравих да го кажа това нещо.

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: Аз много исках да реагирам там хората, защото това е чудесно. Той си пробил канал от другата къща. Това не се чува. Хората следяха, следяха и искаха да подемат...

ГОЧО ГОЧЕВ: Той е толкова остроумен.

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: Да. Тука просто е въпрос на една

техника, една техника на говора даже. Последните думички не се чуваха. Аз исках да ги чуя последничките думи.

И не щях и да анализирам толкова отделно, защото ми се струваше, че ще се изгуби общото въздействие, но бих искала да кажа, че много сериозен, много вълнуващ, много чудесен спектакъл имаме на нашата сцена. Радвам се от сърце и както казваме ние, да е на добър часът. Той се усеща вече.

НИКОЛИНА ЛЕКОВА: Аз съм много развълнувана от спектакъла, който гледах днеска. Преди три дена в събота гледах и другия състав и не мога да кажа, че бях по-малко развълнувана, въпреки че това беше една сравнително сурова репетиция тогава. И затова днеска даже не мога да говоря много критично, но просто искам да пожелая на спектакъла да бъде пазен и отглеждан, което значи там, където е намерена мярката, да се държи. Там, където се прескача мярката, да тегли режисьорът към мярката. Защото ми се ще въздействието, което има сега спектакълът, да расте в положителна насока, а не в отрицателна.

Възхитена съм от това как е работил режисьорът с двата състава. Бих могла много суперлативи да кажа за колегите си, но ми се струва, че работата като цяло е много силна и няма да повтарям това, което каза и сега Виолета Бахчеванова.

Пожелавам наистина голям, голям успех на всички създател на спектакъла и ако има критични забележки, вслушвайте се, за да стане още по-хубаво и силно представлението.

ВАСИЛ СТОЙЧЕВ: Аз съжалявам, че от последните трябва да говоря, защото трябва да повтора някои неща, но ще ги спестя. Отвреме-навреме влизах на черните репетиции в салона още преди 15 дни и усещах какво хубаво нещо става на сцената, даже го изразих на режисьора.

Хубаво е, че се започна тука с един паралел Шекспир-Рас-

путин. Това е една философия. Ние употребяваме винаги думите страшно, за да изразим нещо много хубаво. Един такъв суров битов реализъм на сцената и една такава висока поетика, съчетана в един спектакъл, това е много, много ценно нещо. според мен. И струва ми се, че и много силно е разкрит самият автор.

А да не говорим за проблема, който ми се струва, че е ултрасъвременен проблем, който е бил вечен и ще си остане вечен, защото тука залата няма начин да отреагира по друг начин, защото всеки има майка, всеки е поставен в тези взаимоотношения, които така блестящо са разкрити и напипани от Распутин в една наша действителност. Даже имам чувството, че всеки и се замисля кой какво прави, самият той какво прави, поставяйки се в такива взаимоотношения.

По проблема за двата състава аз мисля, че ето тука се доказва има ли смисъл или няма смисъл да се правят два състава в театъра. Режисьорът само може да бъде приветствуван. Доколкото разбрах, такава е и самочувствието на актьорите, които работиха, от блестящата работа и от така равностойната работа на режисьора с двата състава.

Отчетоха се тука и постиженията, и разликите - как всеки от актьорите носи нещо свое, а едновременно с това допълва общото решение на спектакъла и в никакъв случай не го измества.

Разбира се най-висока оценка заслужава и режисьорът, и художникът, и художниците, и музикантът, но за първи път аз бих искал да кажа добра дума и за нашето осветление. На мене ми се струва, че в този спектакъл са постигнати неща, които просто ми звучи невероятно, че нашите осветители са ги направили.

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Дано не го развалят.

ВАСИЛ СТОЙЧЕВ: Разбира се с малка забележка там, когато осветяват в сцените на съда, следейки Стефка, те малко хващат от

змея, осветяват го някъде и там се вижда жицата, което е много лесно да се справи, защото само там блясват и се разкриват. Прото ако трябва Стефка да не я осветяват, ако не могат да избегнат това, но да не се руши илюзията.

И накрая бих искал да кажа това, че струва ми се, че голяма е заслугата на нашия театър за тази великолепна драматизация, която е направена. И струва ми се, че Распутин е популярен у нас, но с този ни спектакъл аз мисля, че ще се събуди такъв огромен жив интерес към този автор, който много, много ще спечели и ще бъде популяризиран именно със средстватана театъра, защото това е според мен едно великолепно разкриване на едно драматично произведение, на една повест, аз не казвам драматично произведение, една много нашумала повест с много силен отзвук сред читателите. Но струва ми се, че спектакълът звучи равностойно на повестта, така както е направен спектакълът.

На добър час!

КИРИЛ НЕДЕЛЧЕВ: Аз искам да започна от там, където Васил Стойчев каза за осветлението в спектакъла. Наистина осветлението в спектакъла е едно голямо постижение и страшно много помага на пиесата, но то разбира се идва от там, че е направен един пластичен декор, в който много живописно се намесват нещата, много живо, все едно диша цялото осветление, както каза др. Гочев. Това може би идва от там, че сценографът е много вътре в самата драматургия и разкрива така богато сценографията.

Аз се радвах на спектакъла, който гледах. Той е проблем на вечната майка и вечните деца, така добре разкрит.

ГОЧО ГОЧЕВ: И не само на майката. Обобщението е по-голямо. Извинявам се.

КИРИЛ НЕДЕЛЧЕВ: Не, моля ви се. И тази прекрасна игра на всички наши актьори, на режисьора и още веднъж казвам на худо

ника, който много сериозно се намесва в спектакъла.

На добър час!

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Две думи искам накрая да кажа, другарю директор. Аз ходих на доста много репетиции и гледах различни фрагменти в спектакъла. Нещата, които тука се казаха, отговарят на един талант на режисьор, който умело умее да работи с един богат актьорски състав. Срепнали са се няколко компонента щастливо. Един много силен режисьорски прочит и умение да се превъплосават характери - най-трудното нещо, което е в областта на режисурата, с още двама автори-компоненти, като към сценографията слагам и осветлението, и музиката, и едно много богато разкриване на даровитите наши артисти.

При други случаи съм имал възможност да кажа, че нашата трупа се състои не от 80 души, а най-малко от три по 80 - 240, т.е. че те крият в себе си извънредно много възможности, които по едни или други наши вътрешни субективни най-много може би режисьорски причини те ни разкриват така богато и други страни от своето дарование.

Тука ще се спра само на два случая: на Велко Кънев и на Венко Пехливанов. Ние бяхме свикнали да ги виждаме, особено Венко Пехливанов, в една посока на непълноценно богато психологическо разкриване на характерите. Тука видяхме колко плътно, богато психологически изгражда своя образ.

А ко се отнася до другия артист - Велко Кънев, аз трябва да кажа, че актьор без хумор и без драматизъм не е артист, особено ако няма хумор.

Просто се радвах и на репетициите и на Коко предварително казах колко силно звучи мъжият състав преди да гледаме на художествения съвет, вчера гледах цялото представление, днеска не гледах цялото представление.

Извънредно силно представление, което ще постави много големи следи не само в областта на режисурата и на актьорското изпълнение, а онова, което е едно задължение на нашия театър, да се върнем към изграждане и превъплъщаване на човешки образи и характери - нещо, което тука е постигнато.

Много моля съветът да обърне внимание на бележките на проф. Гочев. Аз смятам, че те говорят и не обезценяват нещата в голямата талантлива работа на режисурата, а те са в една друга посока и смятам, че Кочо има какво в тези няколко дни още да тушира някъде някои неща.

На добър час на представлението, като смятам, че това е едно много силно наше художествено произведение.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: В същност проф. Филипов започна с нещо, което аз, започна с това, че тука са обединени талантите на един автор, на режисьор, на актьори, на сценограф, на музикант, т.е. на...

ГОЧО ГОЧЕВ: И на техническия персонал.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: ... на техническия персонал, точно така, братя Райкови, както се каза тука. Т.е. с една симбиоза бих казал, сполучлива симбиоза на таланти, които работят в различни области на сценичното изкуство.

Този спектакъл разбира се е важен, защото аз мисля, че това е първата победа на един голям съветски писател на българска сцена. Това е много важно да го отбележа.

Второто принципно важно аз мисля, че това е в същност истинското идване на един, най-талантливия режисьор от нашето средно поколение в Националния театър. Не мисля, че неговият така да се каже творчески дебют беше "Крал Лир", но на мене ми се струва, че неговият принципен успех на сцената на Националния театър е "Последен срок". Това е второто, което аз искам да

отбележа.

Третото разбира се, за което вече се говори, е разкриването на актьорите. Преди няколко дни имахме режисьорски съвет. Аз там почнах с това, че ще говорим сега за някои неща, които смятам, че не са постигнати все още, т.е. сега връщам обратно лентата и затова почвам с това, което е постигнато.

Аз мисля, че Азарян остава верен на най-добрите страни на своето режисьорско дарование. Той умее да формулира мащабно една концепция, един възглед за живота. Формулирайки тази концепция, той я реализира с богато художествено въображение - нещо, което тука го доказва.

И третото, което е много важно и което е характерно особено за последния етап на неговото творчество, това е, че той търси вече даже бих казал, може би някъде в излишек, веществените доказателства, т.е. предметните тайни, в онагледяването на една идея.

Разбира се при подобен начин на работа някъде може да бъде в противоречие с изкуството на сценичния импресионизъм, ако мога така да кажа, т.е. изкуството, което работи с по-тънки детайли, защото в този вид изкуство, което е избрал Азарян, се работи обикновено с едни по-едри категории.

Аз смятам, че спектакълът е верен на естетиката на Распутин с тази идея - оня път апострофираха, но в същност това е идеята наистина за безсмъртието, т.е. животът продължава, но животът продължава с това, че има някакъв смисъл, не просто една инерция която движи живота, но има някакъв смисъл в това продължаване на битието. Ражда се, но се ражда сигурно нещр също така достойно и също така сложно и ^{не} съвършено, ако искате, но и съвършено в нещо, може би даже по-съвършено, ако видим да кажем внучката и т.н. Тези метафори, които ги има.

Особено аз бих казал на много високо художествено равнище е метафората във финала на спектакъла, която носи просто идеята на постановката.

Азарян е решил спектакъла първа част бих казал в един по-брутален реализъм с подчертаване на моментите. Това е делникът на човека. Второто - аз бих го казал празника, великдената, това е втората част, това е визионите.

Аз мисля, че много солидно е изграден делникът, т.е. първата част, много солидно, ярко се разкриват образите. Но за това няма какво да говоря.

Какво е нужно във втората част още?

Делникът е блестящо защитен в неговите характерни бих казал страни на обикновеното, на тези бих казал блестящо защитен конфликти, каквито могат да се появят между хората в това движение на една разбира се и сюжетна линия. Тука обаче въпросът е в делника до каква степен ще има и празник бих казал още в самия делник. Ако празника го приведем на езика, че това е поезия, може да бъде лирика, може да бъде изповед, трябва да се види дозировката между онова, което е делникът със сцените на пианството, с конфликтите, с бих казал на места сцените на един по-жесток реализъм, къде трябва да се търси един контрапункт?

Тука вече режисьорът според мене допълнително трябва да помисли, макар че от преди три-четири дни вече има решително бих казал подобряване на нещата, но все още аз първо имам чувство за това, че сцената на пианството има един много солиден социален момент с диалога между Велко и Венко за труда, там има една сериозна тема, но по-нататък имам усещане за това, че много интересни са сцените, но не са изпълнени достатъчно със съдържание.

В сцената, както добре е известно, това няма какво да го обясняваме, всичко служи на някаква друга функция - на поети-

ческата истина, а тука на места като че ли има едно самозадоволяване. Или, от друга страна, няма какво да му се противопостави достатъчно.

Ако приемем, че песента, тази революционна песен ще бъде някакво друго движение на мисълта, то състоянието на тези трима души е вече твърде окаяно. Даже с комедийните реплики на Венко Пехливанов, събудането, казва "о, майка си"; в съня, какво беше нещо там, имаше реплика?

КРИКОР АЗАРЯН: И на сън за нея мога да пея.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Да де, това е. Публиката се смее. След това тяхно окаяно състояние, както и сериозно да пеят вече, това е нещо, което явно, че изкуствено ще бъде търсено. Това нее в метода на самия режисьор. Ето тука ако може Азарян да мисли за нещо. Може би първо за едно сбиване, даже решаване на отделни фрагменти и детайли в сцените с пианството. Аз мисля, че това в края на краищата е доказано. Ние разбрахме вече, не сме прости хора. Някъде даже може да се реже. Нищо обидно няма в това.

И може би някъде около тая майка, като разсъждава, сигурно още в първата част казва някои значими неща за смисъла на живота. Аз ще говоря главно за Славка, която има много сериозно постижение, но в първата част ми се струва, че тя трябва да реши един въпрос, а именно следния. Това е една обикновена селска старица. Това е така. Във втората част на спектакъла мисля, че тя превъзходно разкрива нейната бих казал поетична логика, но в първата част това означава ли, че тя ще покаже просто едно бабо един мил, уважаван от всички нас, синове и дъщери, предмет?

Примерно събудането. Ами тя три пъти не може да поеме кашичката сега. Това е разбира се интересно като реалистично бихме казали изпълнение, но героинята, тази бабичка, ние знаем, че тя е символ може би и на Русия и т.н., поне това доказват и

във втората част. Ако това е така, в тази сцена на делника, тя три пъти даже не може да поеме кашичката като някакво патенце. Ами на мене ми се струва, какво да ви кажа, има един момент на по-голямо - аз разбира се не искам да се отива във фалшива поетичност, лиризация, интимизация на образа, но в тази бих казал правдива фактура непрекъснато би трябвало да се мисли според мене, запазвайки естествеността, за втория план на този образ, за това, че в същност, ако синовете, дъщерите извън Михаил, съпругата му и внучката имат все пак една линия на регрес, то тази старица някъде ще трябва да бъде знаме на съвестта ли, как да ви кажа...

ГОЧО ГОЧЕВ: Да се загатнат нещата, които са във втората част.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: А тука имаме едно бих казал целенасочено на места малко снижаване на тази тема, която тази старица би трябвало да носи. Аз казвам, че има досега еволюция, но просто аз усещам една необходимост още в първата част да има подготовка за втората част, за това, че тя по този начин ще преживее празника, за това, че тя е идеята за това, което наричаме безсмъртие за това, че тя е не само инструментът на раждането, но и инструментът на раждането именно на прекрасното може би, противоречиво прекрасно, в твореца.

Това нещо според мене трябва повече да бъде подготвено в тази първа част.

Втората част за Славка аз нямам никакви забележки. Но с Иванка Димитрова на мене ми се струва, че, сигурно не съм прав, но днеска...

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Като не си сигурен, че си прав, защо го казваш тогава?!

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Не, аз казвам, че всеки има право да се

изразява и да има маниер на говорене.

Мисля, че тя днеска^В голяма част от сцените, особено в началото, не носеше онази търсеща бих казал неспокойна поетично-прекрасна търсеща тревожна поетичност на Славка, която тя имаше вчера в спектакъла. Ако може малко да ѝ се помогне в тази насока защото това е много важно вече за след иреалната сцена, следващи те реални сцени, понеже те са и доста дълги като метраж, за да бъдат така оправдани, както при Славка, на мене ми се струва, че някъде в тази сцена на визиона те трябва да бъдат повече подготвени.

Вече имам една друга забележка, която е такава - мисля, че тя малко гласово имитира стари^{цата} което не е в стилистиката точно на режисурата, но това са други неща. Може би това е и актьорска даденост.

При Люся специално все още имам чувството, че тя прекалено рано афишира поведението си. Специално Люся като образ. Може би главно даже при Мария е това.

За смъртта тука съм съгласен със забележките, които се направиха.

Сега всичко това, което го казвам, аз смятам, че съм длъжен да го кажа. Това в никакъв случай не означава подценяване на голямото постижение на Азарян, което мисля, че просто е принципиално важно постижение за бих казал живота на Националния театър, а и бих казал за търсенията на българския театър през този сезон.

За този спектакъл сигурно ще има спорове. Те ще бъдат от по-общ характер, от по-частен характер, но това мисля, че е естествено при всяко произведение, което в някаква степен е и дискусия с установения критерий и понятие за дадените в действителност или категории хора.

Но аз пак искам да подчертая и да се разбере, че за мене когато се говори за едно сериозно произведение, според мене от всякаква страна би трябвало да се огледа. И справедлива е позицията човек докрая да си каже и забележките. И както добре ви е известно, примерно ако се върнем сега към едно произведение "Тютюн", казваме класика, но веднага, даже и днес, когато е създадено, ние с право можем да критикуваме определени образи, които не са съвършени. Можем да видим да кажем това удължаване примерно допълнителното на романа, което го има, дали не е в ущърб на художествеността.

Даже бих казал, ето снощи четох отново "Крайцера соната" на Толстой - шедьовър, с който аз принципиално не съм съгласен, съпротивлявам се срещу бих казал талмудисткото трактуване на битието, но това са други въпроси.

Т.е. човек по този начин би трябвало да реагира. Тука важно е не да видим значимостта на факта и тъй като сцената е движещо се и с това завършено изкуство, ако може още на една степен да се издигне сценичното произведение, това ще бъде само от полза за театъра и за днешната ни сценична култура.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Друг иска ли думата?

Режисьорът.

О Т Г О В О Р Н А Р Е Ж И С Ъ О Р А

КРИКОР АЗАРЯН: Не много често се случва щастието на творец толкова ласкави неща да чуе за труда, който е положил, и то от такива хора, към които е обладан от такова уважение.

Аз в този смисъл благодаря на всички. Тука се казаха много интересни, много проблемни неща. Аз много внимателно ще прегледам всички бележки. Аз си водих бележки и ще се отнеса с нуж-

ното внимание. Даже към някои от тях вече в мен се зародиха идеи.

Така че още веднъж искам да благодаря на всички, като за мен особено беше приятно да чуя изказването на проф. Филипов, който е мой учител. И ако това представление има качества, които са направили впечатление и са се харесали, това не е без значение, че някои от основните неща в театъра аз съм ги учил от него.

Тука се казаха много неща, но аз няма да вляза в диалог по някои от проблемите, с които не съм съгласен.

Най-вече аз ще споделя несъгласието си по това, за което се говори от доста хора - за известен битовизъм и този израз употребен в негативен смисъл, за физиология, за принизеност. Другари, това са неща, които съзнателно сме ги търсели. Разбира се тука мярката трябва да бъде много точна. Но бъдете убедени, че ако този живот се изсуши от онова, което ви дразни малко, то ще бъде сладникава история. Просто ние няма да бъдем верни на автора.

Авторът разказва за една майка, която умира и все не умира! Ето това е фабулата, това е историята. Вече в самия този факт е включен, има гротескен момент. Той се занимава с нещо, за което е неудобно да се пише, защото това е деликатна тема. Ние сме свикнали да отминаваме това нещо. Не, той с това се занимава. Той казва така. Старата казва: "Боже, щом отворя очи и ви видя. Иде ми да хвъркна. Да е идвала Мироница, докато ме нямаше? Ще дойде, щом научи, че съм ококорила очите, па ще рече "тебе защото те не взема смъртта?"

Той слага поетичното до ниското. В това е цялата същност на поетиката на автора, другари. И това сте го разбрали като цяло. За първата и втората част говоря. Но това е както вселената. Това, което го има атомът, това го има и в Космоса. И в поетика-

та на този автор е така. Така, както и в цялото има първа и втора част, това го има буквално във всяко изречение. Всяко изречение му е разделено на две.

Сега за физиологията. Аз съм искал това нещо и държа на това нещо. Актьорите не винаги са били съгласни. Това не е тяхна вина. Аз го искам! За това, защото, другари, ние имаме среща с феномен. Примерно защо ни е характерност на Люска? При Люска има ли физиология? Няма. При малката Нинка има ли физиология? Няма. За какво ни е?! Но при една 80-годишна старица, другари, която от шест месеца е в безсъзнание, от толкова време не е яла, нали трябва по начало ние така да се каже да убедим зрителя, че това е именно старица на 80 години.

Ние сме за този вид театър. Ние не искаме да направим един условен театър. Тогава нямаше нужда и от перука, тогава тя може да говори и така разбираемо още от първия момент. Тука става въпрос, че ние трябва да видим един уникат и за да видим този уникат, ние трябва да го убедим. А пътят за убеждаването за съществуването, за дишането на този уникат минава през хиляди подробности. Той минава през дишане, през начин на седане, начин на ядене.

Ами за какво му беше на автора да каже, че чаршафите са мръсни?! Че не можела да ходи повънка да излезе и върху чаршафите се... Но го пише авторът. Значи необходим е и този детайл, който е малко мръсничък, който малко смущава тук поетичния образ. Но той го е сложил. Значи и ние трябва.

Сега за това, което говорите - второто, за което стана тука въпрос - че в първата част ви липсва вторият план на образа на старата.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Не достига.

КРИКОР АЗАРЯН: Не достига, да. Другари, вижте, това е

един голям образ. Правя една голяма параболa. Представете си сега следното. Зрителят седи и след петата минута разбира каква велика личност има срещу себе си - бабата. Ами няма ли да са идиоти тия деца? Зрителят за пет минути разбира, че баба Ана е голяма, голям човек, а тия деца, нейни деца седят и не разбират! Ами тогава са глупаци! Тогава са идиоти!

А в същото време ние не искаме те да бъдат черни. Ами това е висша математика, другари. Тука имаше нещо такова - че в нея няма нищо изключително. Тя е човек. Но като всеки човек, ако вникнеш малко по-внимателно в този човек, обърнеш малко повече внимание и започнеш да изслушваш по-внимателно дори глупостите, дори измишльотините, че смъртта идвала при нея, ако по-внимателно се вслушаш и в сънищата, и в хилядите подробности, ти може да откриеш големи ценности. Мисля, че авторът за това говори - че всеки човек.

Тука се казаха много хубави работи за смисъла на произведението, за идеята, за темата. Но преди всичко това е като всяко голямо изкуство човекознание. Другари, мисля, че това е една поема за човека. Мисля, че произведението говори за безграничните духовни потенциали на човека.

Цялата работа е там, че всеки един от нас в една или друга степен е баба Ана. Става въпрос там, че нас би трябвало някак си по-внимателно да ни удря, някакси по-внимателно да погледне във вас. Втората част тя става друга за това, защото ние чрез средствата на магията на театъра вникваме в нейното въображение и виждаме, че в тази 80-годишна неграмотна старица, както казахте, има художествени образи, че тя борави с образи, че и там има елени, крави и т.н. и тези крави не са само мляко, съвест, кражба, ами това са така да се каже лубок, това са народностни произведения на изкуството и т.н. И затуй тя не става. Ами нали ху-

дожественият образ е една сонда - колкото повече набиваш, толкова повече ценното винаги е много дълбоко, другари. Иначе досега да не е останало в недрата нито петрол, нито злато.

Още нещо искам да кажа. Сигурно по този повод аз съм говорил и пак ще говоря. Другари, аз не знам доколко това представление ще бъде нещо в репертоара на театъра и въобще. Бих се радвал, ако наистина бъде един художествен факт. Но, другари, в моята биография срещата ми с тези актьори ще бъде събитие. Никога в моята творческа биография не съм се срещал и не съм имал удоволствието да правя два състава, от които аз да бъда спкоен. Винаги съм имал неудобството. И затова дълбоко в себе си нещо съм протестирал, че не може да бъдат два равностойни, че винаги едното е по, по-твоето и дето се вика ще искаш хората там да отидат, а на другото не. А тука наистина имаме различни.

Аз мога да кажа какво е различието. То за мене е ясно. За мен това, което прави Славова, е по-старата. Те и двете са Распутин. Това е повече чешитът, това е така да се каже по-уникат. В нея има хитрост, в нея има и инат, има и ожесточение в дадени моменти, има и велика доброта. Докато това, което прави Иванка Димитрова, е по-монохронен, по-единен образ. Тя е добра. В нея пък има една ей бездна от доброта. Дори когато се сърди и се оплаква от сина си, виждате, че тя е простила, тя не може да се сърди. Това са различията.

И двете са баба Ана в една или друга степен. И най-хубавото е там, че останалите се адаптираха. И вие казвате сега: Мария Стефанова е по-така, а Виолета Минкова - по. То е така, защото Виолета Минкова общува с една баба Ана, а Мария Стефанова - с друга баба Ана. Разбира те ли?

ФИЛИП ФИЛИПОВ: И до индивидуалност, и до двете неща.

КРИКОР АЗАРЯН: Разбира се.

Сега, за да завърша, ще ви кажа просто това. Едва сега аз разчетох за себе си това заглавие на Ефрос "Репетиция, моя любов". Просто разбрах, че репетицията това наистина можело да бъде една любов.

Благодаря.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНО ИЗКАЗВАНЕ

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Другари, да приключим.

Тука няма място за много заключения. Какво искам да кажа? Това художественият съвет го заяви много категорично и единдушно. Ние можем да бъдем доволни, че на наша сцена е претворен спектакъл по произведение на един от най-големите съветски писатели Валентин Распутин и слава богу по един категорично верен на автора, на авторската проза начин.

Валентин Распутин е един суров реалист и в същото време една проза, която е дълбоко руска, дълбоко сибирска, дълбоко съвременна. Той е автор, който не се плъзга по лъскавото на живота. Това произведение също е един пример.

И в същото време, когато гледах - аз възприемам много емоционално нещата - и аз подсмърчах - когато видях финала на този спектакъл, той с нищо не ме подтисна, цялата история с нищо не ме подтисна, напротив - с една голяма светлина, вътрешна светлина човек излиза от това представление.

Смятам, че можем да бъдем доволни, че сме защитили по един такъв великолепен начин този автор. Ние ще го поканим тука да види нашето представление по-нататъка.

Искам да отбележа заслугата на режисьора Крикор Азарян, защото, откровено казано, когато в началния етап на тази работа миналата година аз четох съветската драматизация, бях доста обе

покоен. Но след^У това, когато четох нашата драматизация, ми беше ясно, че това може да бъде вече сериозна основа за едно хубаво представление.

Високо талантливата работа на художника Младен Младенов, на музиката, декорът и музиката - всичко това създава една такава великолепна, дълбоко руска атмосфера, което е едно от най-големите достойнства на представлението. Не е нещо, което се прави извън времето и извън пространството, извън условията, а е нещо, което е много вярно на авторовото произведение. Това е много голямо достойнство!

Потресен съм от актьорските постижения, другари! Наистина съм потресен. И днеска гледах Иванка Димитрова. Много дълбоко го преживят това нещо. То се видя и в реакцията на публиката. Това е резултат на големите таланти, с които разполагат^У тука нашите актьори, др. Филипov го каза - че тази труппа от 80 души може да се смята за три по 80, от големите таланти на нашите актьори, някои от които виждаме в една нова светлина сега, от тази всеотдайност, с която работиха.

Искам да отбележа и съм изключително доволен и се радвам за нашите актриси от по-възрастното поколение. Изключително доволен съм и много се радвам.

Тука е показан един ансамбъл, в който участвуват по-малко млади актьори, показана е силата на нашата труппа, която не винаги ние имаме възможност да видим и да наблюдаваме за този възрастов слой.

Тука се направиха редица критични бележки. Като режисьора аз също не приемам някои. Аз ще му кажа след това. Смятам, че ние имаме среща с едно представление, което е достойно за нашия Национален театър, достойно е за неговата великолепна труппа и ние ще се защитим по един великолепен начин пред зрителите.

Искам да помоля режисьора да бъде много внимателен с по-нататъшното развитие на нещата, защото работите са дозирани добре и всяко нарушаване на ритъма, даже и на такива въпроси като осветлението, понеже всички тези неща са много прецизно направени, могат да повлияят в отрицателна посока. Представлението трябва да бъде следено, да се затвърди категорично. Смятам, че актьорският състав ще дава своя принос в това отношение.

Изказвам още веднъж своята радост, своята благодарност и пожелавам на добър час!

По

Т О Ч К А Р А З Н И

има ли нещо?

Сега, другари, искам да направя тука само една бележка по точка разни. Из театъра се говорят разни неща за Ленин, за това, за онова, актьори от други театри и т.н.

Моля да се внесе едно спокойствие по този въпрос. Нашата трупа е достатъчно голяма, достатъчно многоагрена, за да коментираме неща, които са извън нашия театър и смятам, че тези коментарии са излишни. Тука има достатъчно актьорски таланти за всички неща, които са необходими на нашия театър, и го заявявам това пред художествения съвет, за да може, ако има коментарии, да внесете необходимото успокоение с това, което съм казал тука.

Закривам заседанието.

/Закрито в 15,05 часа/

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

/Д. Фучеджиев/

СТЕНОГРАФ: /Д. Лазов/